Forskningsstudiernas blinda fläck

Nedmonteringen av fagområdet ”forskning om forskning” har gjort att grundforskningens problematik hamnat i slagskugga. Innovationspolitiska aktörer har tagit över . Norges forskningsråds konferens om ”Basic Science” i juni var en illustration till detta.

Ulf Sandstrøm

Intuitivt inser många politiker att forskningsfinansiärer ger för lite till grundforskningen. På samma sätt tror många politiskt ansvariga sig veta att en vital grundforskning är ett nödvändigt inslag i en innovationspolitik. Men om vi söker en mer underbyggd förståelse, är det svårt att få hjälp av samhällsvetenskaperna. Forskning om forskning har successivt ändrat fokus och rör sig idag med frågeställningar som placerat grundforskningens frågor i undersökningsskugga.

Den teoretiska och empiriska utvecklingen inom området forskning om forskning har under de senaste femton åren nästan upphört och ersatts av den politiskt mer korrekta innovationsforskningen. Man talar nu i termer av innovationssystem, kluster, triple helix, och mode 2. Resultatet har blivit en forskning som för att tala med Thorsten Nyboms ord är ”avintellektualiserad och ideologiserad”, något som ofelbart blir fallet inom politiskt kontaminerade fält där akademikerna förlorat sin autonomi. Forskarna ställer inte längre kritiska frågor, men tror sig leverera färdiga recept.

Ohelig allians

Dessa nya synsätt hävdar att den linjära modellen – att grundforskning kommer först i en kedja – är felaktig eller att det är omöjligt att skilja mellan grundforskning och annan forskning. Tricket är att man därmed också har lämnat hela frågan om grundforskningens problem och betydelse obesvarad. Implikationen att begreppen innovation och innovationssystem skulle vara lättare att precisera och beforska hålls det tyst om.

Pengarna talar och styr forskningen på området. Aktörer kopplade till idén om ekonomisk tillväxt har börjat finansiera s.k. behovsmotiverad forskning om innovationernas betydelse. Det är allt från industri- och näringsdepartement till privata stiftelser. Internationella organ som OECD och EU har lagt oerhörda summor på att propagera för detta nya paradigm.

Forskningen har dock inte lyckats särskilt bra med det nya synsättet. Benoit Godin visar detta i *Research Policy* nr 5, 2004. Eftersom det skett i en ohelig allians – en järntriangel – mellan forskningsbyråkrater och tjänstvilliga forskare har det ändock blivit lönsamt för de universitet som har avdelningar för sådan verksamhet.

I takt med denna utveckling har ”forskning om forskning” hamnat i slagskugga. Den forskningspolitiska debatten har successivt förlorat perspektiv. Få samhällsvetare kan idag säga något om forskningsfronterna, om läget vid dessa och om strategiska satsningar. Ytterst få av dem verkar tänka ”forskningspolitiskt”.

Och i Europa lyser samhällsvetarna på området med sin frånvaro. Åtminstone sedan Keith Pavitt tragiskt gick bort förra året. I USA har det funnits en del utrymme att fortsätta analysera grundforskningsproblemen och t.o.m. en gammal nestor inom innovationsforskningen som Richard Nelson har under senare år argumenterat för den fria grundforskningen (se *Research Policy* nr 3, 2004). När fan blir gammal blir han religiös, som man brukar säga.

Revitaliser ”forskning om forskning”
John Ziman är en av dessa oldboys som ibland påminner sig debattlinjer från förr innan innovationsforskningen tog över. Han gjorde det under konferensens slutminuter, men vid sidan av honom fanns inte många som ville eller kunde säga något genomtänkt i ämnet. Roy Gabrielsen vid NFR påstår att han bjudit in ”verdens fremste forskare” men deras budskap var passiva och undanglidande. Talarna ansåg sig inte kompetenta att uttala sig om grundforskning. Så gjorde bland andra Ben Martin och Craig Calhoun och jag är, som framgått, alls icke förvånad.

Flera framstående forskare på detta fält råkar finnas i Norge och det må ha varit en svår uppgift att organisera en ”internationell” konferens inom ett fält där expertisen är ”nationell”, dvs. norsk. Bland annat har NIFU givit ut två bra rapporter om den aktuella frågeställningen som det finns anledning att lyfta fram (NIFU-rapport 9/1998 och 17/1998).

Vad bör göras? En plan för att förstärka en mer ”traditionell” forskning om *science policy* bör tas fram. OECD-länderna skulle kunna ta ansvar för ett större, genomarbetat, forskningsprogram som inte fixeras vid innovationer och som kritiskt, seriöst, driver fram en forskning om den grundläggande kunskapsutvecklingens systemegenskaper och aktuella problem.

Ulf Sandström är analytiker
vid det svenska Vetenskapsrådet